

ALESSANDRO MANZONI SNÚBENCI

ALESSANDRO MANZONI
SNÚBENCI

ALESSANDRO MANZONI

SNÚBENCI

SPOLOK SVÄTÉHO VOJTECHA, TRNAVA 2017

ČÍTANIE
S PRIDANOU
HODNOTOU

© Spolok svätého Vojtecha – Vojtech, spol. s r. o., Trnava 2017

ISBN 978-80-8161-244-2

Alessandro Manzoni a jeho *Snúbenci*

I keď význačný katolícky taliansky spisovateľ povedal, že Taliansko nemá dobrých románopiscov, talianska literatúra sa predsa len môže popýšiť, že má spisovateľa, ktorý v jedinom diele vytvoril nádhernú stavbu doby, krásne upravený a pritom verný obraz svojho veku. Sú to *Snúbenci* Alessandra Manzoniho. A neskôr aj Giovanni Papini musel uznať, že taliansky román jestvuje, že má svojho veľkého spisovateľa a predstaviteľa, preto venoval Manzoniemu v *Talianskych podobizniach* cenné stránky.

Snúbencov zaraďujú podľa zásluhy medzi veľdiela nielen talianskej, ale svetovej literatúry, práve tak ako ich autora zaraďujú medzi popredných spisovateľov svetovej románovej tvorby. Aj Manzoni, podobne ako mnohí pred ním a mnohí po ňom, prešiel cestou neverectva, aby potom Boha tým väčšmi miloval. I on prežil krízu, ktorá ho priviedla v zúfalstve až do parížskeho Kostola sv. Rocha, kde prosil Boha, aby mu dokázal svoje jestvovanie. Tam sa už rýsovali náznaky nového života Manzoniho, celkom iného, toho, ktorý sa potom prezentuje na stránkach *Snúbencov*. Francesco de Sanctis, Manzoniho akútne kritik, i keď videl aj negatívne stránky v Manzoniho diele (táto kritika vyplývala poväčšine z hegliánskeho zamerania kritika), predsa oceňuje toto Manzoniho preporodenie a nazýva ho „ristorazione delle coscenze“.

„Čo robí Manzoni?“ pýta sa Goethe, a Cousin odpovedá: „Píše historický román, vernejší ako román Waltera Scotta; chce precízne aplikovať pravú historickú metódu!“ „A o čom píše?“ „O 17. storočí v Miláne.“ A naozaj, Manzoni chcel dať Talianom a talianskej literatúre to, čo dal Walter Scott Angličanom: typ historického románu. Chcel, keby bol ostal na tom, čo zamýšľal. Mali by sme román dobre vypracovaný, ale možno rozvláchny a nudný. Nemali by sme veľdielo. História bola totiž

pre Manzoniho širokou bázou, na ktorej stavia svoju sochu, história je tu nie fundamentom alebo cieľom. Nikto, kto prečítal alebo si pozorne prečíta *Snúbencov*, nemôže povedať, že cieľom Manzoniho bolo len to, aby nám pred očami vykreslil históriu španielskej krutovlády. Tak by sme nemali nič iné, iba históriu oblečenú do rúcha románu. Nie. Manzoni uvažuje o problémoch svojej doby, vidí pred sebou podlosť vlastnej generácie, a tak od prvej stránky sa dostávame do zvláštneho prostredia. Pred našimi očami defiluje celá spoločnosť Manzoniho storočia, všetky jej triedy: šľachtici, kňazi, rehoľníci, učenci, vojaci, robotníci a sluhovia. Stretávame sa tu nielen so všetkými zložkami vtedajšej spoločnosti, ale rozvíja sa pred nami celý jej život, všetky jeho formy: svetské slávnosti, náboženské obrady, veľké panské hostiny, ale aj úpenlivé modlitby chudákov. Na stránkach *Snúbencov* nájdeme a precítíme hlad, vojny, biedu a hrôzu, ale aj lásku, utíšenie. Láska-nenávisť, vernosť-nevera. Manzoni to všetko zažil a jediným prameňom mu bola viera, ktorú tak ťažko získal a potom tak silno sa jej pridržal. A správne napísal Saint-Beuve, že Manzoni na rozdiel od Leopardiho začal neverou a skončil vrúcnu vierou.

V prvej polovici 17. storočia Manzoniho zem trpela, trpela až priveľa. Barbarské pustošenia, nešťastné panstvo Španielov a konečne čo najviac otriasalo celým polostrovom: vnútorné zmätky a nepokoje. Manzoni tu našiel všetko, čo hľadal: látku pre román. Tak uprostred politických bojov, vojenských udalostí rozvíja sa pred nami večná história ľudského života, práve tak ako v hlavných predstaviteľoch sú majstrovskou rukou Manzoniho vytesané hlavné charaktery každodenných životných strastí: prirodzená vrodená životná múdrosť zmiešaná so sympatickou mladíckou živosťou u Renza, až prílišná jemnosť a nežnosť krehkej Lucie, ktorá nosí lásku vo svojom srdci ako niečo posvätné, heroický duch pátra Cristofora, silného a pevného v konaní, rytiera 19. storočia, ktorý sa nebojí postaviť na odpor a chrániť úbohých a utláčaných. Ale v ušiach nám znie aj hlas kardinála, ktorého dobrota až presahuje medze. V ňom je stelesnená vážnosť a dobrota. Je to pravý apoštol. No musia tu byť aj temné postavy každodenného života, panovačný, násilnícky a úskočný don Rodrigo, bojzlivý egoista don Abbondio, ktorý si sám v sebe stavia obranu proti svetu, i keď sa cíti príliš slabým. Medzi mocnými a slabými sa jasne rysuje postava Nemenovaného, mocného vo všetkých okolnostiach.

Z celej knihy dýcha kresťanská, katolícka morálka; o tom niet pochyb, že je vlastne dušou knihy. Stále a stále sa vracajú miesta, kde prichádza autor, či už vlastnými, alebo slovami Nemenovaného k etickým záverom. No i samotné činy hovoria jasne a nabádajú čitateľa, aby konal tu na zemi dobro, aby si zaslúžil milosť pre tento život, a čo je hlavné: pre ten druhý. Renzo a Lucia prichádzajú k presvedčeniu, že nešťastia doliehajú na nás preto, lebo sú následkami niečoho, a keď aj prídu – lebo čo ako sa držíme stranou života, predsa nás niečo navštíví – nuž viera, oddanosť a vernosť jeden druhému ich robia užitočnými pre lepší život a znesiteľnejšími. Toto je veľká myšlienka, ktorou naplňuje Manzoni celý román. Každá jeho stránka dáva rad-radom príklady odmenenej čnosti a potrestanej pýchy. Ale na tých príkladoch niet nič asketického, nič mŕtveho, všetko žije, dýcha, je plné sily. Nepočujete tu nejaké ufňukané citové modlitbičky, ale rozumné napomínania a návody na konanie dobra, ktoré spláca Boh tým, že môžeme od neho dúfať v to, čo nemôžeme sami dosiahnuť pre vlastnú slabosť.

Isteže by bolo potrebné vyzdvihnúť miesta, na ktorých sa Manzoniho genialita zvlášť prejavuje. Bolo by to však zdĺhavé a nepotrebné. Pripomenieme len, že zvláštnu zmienku si zasluhuje striedanie komickosti a vážnosti, jemnosť v nevinných žartoch a práve taká hlboká túžba, prekrásne opisy prírodných živlov, no zvlášť bohatosť prirovnaní, prispôbených miestu a charakteru osôb, obyčajných či vybraných, a to z každej stránky života: z prírody, dejín, literárnych spomienok. Niekedy zažiarí Manzoniho duch v najväčšom svetle, a to sú potom v jeho diele stránky v pravom slova zmysle plné a úchvatné, napr. návšteva Renza u fiškála Vymotala, hostina v dome dona Rodriga, keď ho príde fráter Cristoforo prosiť, aby dal Lucii pokoj, útek snúbencov a lúčenie Lucie s horami, bezsenná noc Nemenovaného atď.

Z diela Manzoniho sála optimizmus, nie pesimizmus. Veril ešte hádam viac ako Dante. Nespravodlivosť tu na svete mu neprekážala, bola mu vlastne ešte väčšou vzpruhou vo viere a v očakávaní nesmrteľnej odmeny. Lebo: ak účty otvárame tu, platiť sa budú inde. To je ten kresťanský optimizmus, ktorý bol inšpirátorom románu a ktorý privádza aj k pozemskému šťastiu dvoch prenasledovaných nevinných.

Poznamenávame, že Manzoni má veľký význam aj pri tvorbe talianskeho spisovného jazyka. I v štýle bol majstrom. Je už ďaleko od

minucióznych francúzskych napodobení z predošlého storočia alebo od unavujúcich viet predošlých talianskych spisovateľov.

Manzonioho kniha vzbudila pozornosť celej vzdelanej Európy. „Musím vám oznámiť, že Manzoniho román predstihuje všetko, čo v tomto odbore máme. Dojem pri čítaní je taký, že človek ustavične prechádza z dojatia do obdivu a opäť z obdivu do dojatia. Na tomto románe vidieť, kto je Manzoni. Manzoniho vnútorné vzdelanie je na takej výške, že sa mu málokto vyrovná.“

Mikuláš Pažitka

Úvod

„O Históriu môžeme právom vyhlásiť, že je úspešným bojovníkom proti Času; veď mu berie z hrsti roky, jeho väzňov, premenené už na mŕtvoľy, znova im dáva život, zaraďuje na prehliadku a znova stavia do bojového šíku. No slávnici Bojovníci, ktorí sa na tomto Kolbišti bijú o Palmy a Vavríny, si uchvacujú iba tú najlesklejšiu a najkrajšiu korisť, keď svojimi perami zvečňujú iba Činy Kniežat, Mocnárov a významných Osobností a keď jemnučkou ihlou svojho nadania všívajú do nich zlaté a hodvábné nitky, ktoré potom vytvárajú večný obraz ich hrdinských Skutkov. Moja slabosť sa však nemôže povzniesť k podobným námetom a nebezpečným výšavám, lebo sa nevyzná v labyrinte Politických machinácií a v hlahole vojnových Trúb: keďže som však mal dosť dôležitých správ o dôležitých udalostiach, hoci sa týkali iba ľudí jednoduchých a bezvýznamných, zaumienil som si zvečniť ich pre Potomstvo v tomto vernom a pôvodnom Vyprávani či Podaní. A ono nám na úzkej Scéne ukáže žalostné a hrozné Tragédie i Výjavy neslýchanej zloby, s ktorými sa budú striedať cnostné Podujatia a anjelské dobroty, stojace v protiklade priam s diabolskými výčinmi. Naozaj, keď si pomyslíme, že tieto naše kraje sú pod ochranou nášho Katolíckeho Pána a Kráľa, ktorý je nezapadajúcim Slnkom, a že nad nimi ako nikdy nezachádzajúca Luna, ožiarená jeho Svetlom, skvie sa Hrdina zo vznešeného Rodu, ktorý ho tu dočasne zastupuje, a že i Najšlachetnejší Senátori ako Stálice a ostatní Vážení Úradníci ako blúdiace Planéty rozlievajú po nich na všetky strany svoje svetlo a tým tvoria najvznešenejšie Nebo, a predsa ako to peklo zamorené sú čiernymi skutkami, zlomyseľnosťami a ukrutnosťami, ktoré nešlachetní ľudia ešte rozmnožujú; príčinu toho všetkého nemôžeme hľadať inde ako v umení a pôsobení samého diabla, lebo ľudská zloba sama osebe by veru nevedela odolať toľkým Hrdinom, ktorí sa očami Argusovými a rukami Briareovými starajú o všeobecné blaho. Preto keď budeme opisovať tento Príbeh, ktorý sa odohral v časoch mojej mladosti, hoci väčšina osôb, ktoré tu

vystupujú, už odišla z Javiska tohto Sveta a splatila Sudičkám svoj dlh, predsa z patričnej úcty zamlčím ich mená, ich rody; a to isté urobím i s menami miest a len všeobecne označím Územia, kde sa dej odohráva. Nech teda nik nepovie, že moje Rozprávania je nedokonalé a že tento môj drsný Výplod je ošklivý, ibaže by sa takýto Kritik vôbec nevyznal vo Filozofii; tí však, čo sú v nej zbehlí, zaiste uvidia, že môjmu Príbehu v podstate vôbec nič nechýba, lebo je celkom zrejmé a všeobecne sa to i uznáva, že mená sú len druhoradé...“

Keď sa však podujmem na hrdinstvo, že z vyblednutého už a načarbaného rukopisu prepíšem tento príbeh a vydám ho, ako sa vraví, na svetlo Božie, či sa potom nájde človek, čo nebude ľutovať námahu a prečíta si ho?

Táto pochybnosť sa vo mne zrodila vtedy, keď som sa trápil, lúštil čarbaninu, na ktorú som narazil po slove „*druhoradé*“; tá ma totiž prinútila prerušiť prepisovanie a vážnejšie rozmýšľať, čo by som mal vlastne robiť. – Je pravda, povedal som si, listujúc v rukopise, je pravda, že sa toto krupobitie slovných hier a okrás netiahne tak husto celým dielom. Dobrý secentista sa chcel hneď na začiatku pochváliť svojím umením; no neskoršie, keď rozpráva zavše i v dlhých úsekoch, jeho sloh je prirodzenejší a pokojnejší. Áno; ale aký je pritom tuctový, nemotorný a robí chybu po chybe! Lombardizmy sa mu priam hmýria, rečové zvraty sú nevhodné; gramatiku si ľubovoľne mení, súvetia trhá. A potom vše tu, vše tam pohodí i nejaké módné španielske slovko, a čo je ešte horšie, na najstrašnejších alebo najdojímavejších miestach svojho rozprávania, ak sa mu totiž naskytne hocijaká príležitosť vzbudiť v človeku údiv alebo ho donúti rozmýšľať, slovom, na všetkých tých miestach, ktoré vyžadujú trocha rétoriky, no rétoriky diskkrétnej, jemnej a vkusnej, tam zasa zaškrípe svojimi výrazmi, ako to urobil v úvode. A vtedy až napodiv obratne spája naskrze rozdielne vlastnosti a vie byť surový i jemný zároveň na tej istej strane, v tom istom súvetí, ba v tom istom slovku. A tak máme pred sebou nafúknuuté deklamácie, násilne pozliepané z vulgárnych gramatických kazov, a ešte aj nadutú ctibažnosť, ktorá je taká charakteristická pre všetky spisy toho storočia v tomto kraji. A to je naozaj čosi také, čo nemožno podať dnešným čitateľom: tí sa až priveľmi skazili a priveľmi ich nudí tento druh výstredností. Ešte šťastie, že mi táto dobrá myšlienka prišla na um hneď na začiatku mojej nevďačnej práce: mám teda čisté ruky.

Keď som však zatváral rukopis a chcel ho odložiť, ťažko mi padlo, že i takýto krásny príbeh by mal zostať neznámy; no je možné, že čitateľ bude o ňom zmyšľať ináč, ale mne, ako vravím, sa páčil, veľmi páčil. „Prečo by sa séria udalostí z tohto rukopisu nemohla podať v zmenej reči?“ pomyslel som si. A keď mi neprišla na um nijaká rozumná námietka, vec už bola rozhodnutá. Tu je teda pôvod tejto knihy, taký jednoduchý, aká jednoduchá je i sama kniha.

No niektoré udalosti i niektoré zvyky, opisované naším autorom, boli pre nás celkom nové a, mierne povedané, priam nás zarážali, takže skôr ako by sme ich prijali za hodnoverné, usilovali sme sa o to, aby nám ich potvrdili aj iní svedkovia; i začali sme sa prehrabávať v súvekých záznamoch, lebo sme sa chceli presvedčiť, či vtedy svet naozaj tak vyzeral. A toto naše skúmanie rozptýlilo všetky pochybnosti: na každom kroku sme totiž narážali na podobné veci, ba i na horšie; a ešte závažnejšie pre nás bolo to, že sme našli i také osoby, o ktorých, keďže sme sa o nich dozvedeli len z nášho rukopisu, sme predtým pochybovali, či vôbec žili. A keď sa nám naskytnie príležitosť, budeme citovať aj niektoré z týchto svedectiev, aby sme čitateľovi dokázali, že sú pravdivé i také veci, ktoré by ináč pre ich zvláštnosť podistým poprel.

Keď však odmietame sloh nášho autora a nemôžeme ho zniesť, akým spôsobom reči ho nahradíme? A v tom je práve háčik.

Každý totiž, ak ho o to nežiadali, keď začne prerábať cudzie dielo, vystavuje sa nebezpečenstvu, že bude musieť podobne vyúčtovať i vlastnú prácu, a v istom zmysle to pokladá za svoju povinnosť: je to príkaz faktický a právny, ktorému sa ani my nechceme nijako vyhýbať. Ba aby sme ho náležite splnili, zaumienili sme si, že hneď tu vydáme presný počet, ako sme pri svojom písaní postupovali; a aby sme to dosiahli, podľa toho sme i postupovali po celý čas svojej práce a usilovali sme sa uhádnuť všetky možné a náhodné kritiky, keďže sme ich už vopred chceli všetky vyvrátiť. A nebolo to ani také ťažké, lebo (musíme povedať pravdu) nikdy nám neprišla na um taká kritika, ktorú by hneď nebola sledovala naša triumfálna odpoveď, niektorá z tých odpovedí, ktoré otázky síce priamo neriešia, ale im dávajú iný zmysel. Dosť často sme postavili proti sebe aj dve kritiky, nech zápasia medzi sebou a tak samy porážajú jedna druhú; alebo keď sme ich dôkladne preskúmali a porovnali, zistili sme a dokázali, že hoci si

zdanlivo odporujú, predsa sú toho istého druhu a vznikli iba tým, že sa zanedbali fakty a princípy, na ktorých sa musí zakladať každý rozumný názor; keď sme ich potom na ich veľké prekvapenie hodili na jednu kopu, viac sme si ich nevšimli. Iste sa ešte nenašiel autor, ktorý by bol taký spokojný, že to urobil dobre, ako sme to cítili my. Ale čo sa nestalo! Keď sme všetky tie námietky a odpovede chceli dať dokopy, že ich trocha usporiadame, tu ho máš! Bola z nich celá kniha. Keď sme to videli, zriekli sme sa toho, a to z dvoch príčin, ktoré čitateľ iste uzná za správne: po prvé, bolo by smiešne písať knihu preto, aby sme ňou ospravedlnili druhú, prípadne jej štýl; po druhé, stačí aj jedna kniha, ba i to je veľa.

I

Jazero Como vystiera na juh pomedzi dve nepretrhnuté reťaze hôr rameno, celé ovrúbené zátokami a zálivmi, podľa toho, ako vrchy vystupujú a zasa sa uhýnajú; no odrazu akosi sa zužuje a mení v rieku, ktorá sa potom vinie medzi pohorím napravo a širokým pobrežím naľavo. A zdá sa, že most, ktorý tam spája obidva brehy, túto premenu ešte zdôrazňuje a zároveň označuje bod, kde sa jazero končí a začína sa rieka Adda, ktorá si neskoršie znova privlastní pomenovanie jazera, a to tam, kde sa jej brehy vzdialia, dovoľia vode spomaliť tok a umožňujú jej rozlítať sa v nové zálivy a nové zátoky. Pobrežie, vytvorené nánosom troch mocných tokov, tu klesá a opiera sa o dva susediace vrchy, z ktorých jeden sa nazýva San Martino a druhý má lombardské meno *Resegone*, lebo sa mnohými v rade stojacimi štítmi podobá naozaj veľkej píle; a niet vari človeka – i keby ho videl odpredu po prvý raz, napríklad z milánskych hradieb hľadiacich na sever –, že by ho hneď nepoznal v dlhom a širokom horskom pásme práve podľa tejto zvláštnosti, ktorou sa líši od všetkých ostatných vrchov síce nejasnejšieho pomenovania, ale obyčajnejšieho tvaru. Na dosť dlhom kuse sa tu tiahne pobrežie ako mierny súvislý svah, ktorý sa však čoskoro potrhá na pahorky a menšie údolia, na strmé návršie a planiny, podľa toho, akého zloženia sú oba vrchy a ako kde pôsobí voda. Jeho okrajový výbežok, zbrázdnený ústím potokov, je skoro samý štrk a kamenie; všetko ostatné pokrývajú polia a vinice, posiate dedinkami, kaštieľmi, gazdovstvami a kde-tu lesmi, ktoré sa škriabu nahor do kopcov. Lecco, hlavná z týchto dedín, podľa ktorej sa i celý kraj nazýva, leží trocha obďaleč mosta, na brehu jazera, ba šťastí i v jazere, keď sa mu hladina zvýši: dnes je už dosť veľkým mestečkom a rozrastá sa v mesto. V časoch, keď sa odohrali udalosti, ktoré tu podávame,

stála táto významná obec už ako hrad, a preto sa jej dostalo cti, že smela hostiť vojenského veliteľa, ba i tej výhody, že smela mať stálu posádku španielskych vojakov. Tí potom priúčali skromnosti tamojšie dievčence a ženy, vše potľapkali po pleciach manželov i otcov a na konci leta nikdy nezabudli rozliezť sa po viniciach, kde tak preriedili hrozno, že sa sedliaci nemuseli ani veľmi trápiť s oberačkou. Od jednej osady k druhej, z pahorkov po breh, od jedného úvalu po druhý viedli a ešte i teraz vedú viac-menej strmé alebo rovné cesty a cestičky; no vše sa tak ponárajú a zarývajú medzi dva múry, že keď odtiaľ zdvihneš zrak, uzrieš nad sebou iba kus neba a niektorý vrchol kopca; vše zas vystupujú na otvorené násypy a tým núkajú širý výhľad na menšie-väčšie oblasti, no vždy bohaté a vždy v niečom nové, podľa toho, ako rozdielne sa obohacuje zrak na otvorenej scéne celého okolia, a podľa toho, ako tá či oná časť vyniká alebo sa ťahuje do úzadia, vynára sa očiam alebo sa im stráca. Tu a tam sa zablysne kúsok vody, tam sa zasa ligoce rozliata šírava obrovského, meniaceho sa zrkadla vodnej hladiny; jazero, na tejto strane skoro celkom uzavreté a či skôr stratené v zhľuku, v labyrinte hôr, začína sa čoskoro šíriť pomedzi nové vrchy, ktoré sa rad za radom vynárajú pred zrakom spoza ďalších vrchov a poprevracané sa zrkadlia vo vode i s dedinkami stúlenými na ich brehoch; na tej strane riečny prúd, potom jazero, potom zasa rieka stráca sa haditým lesklým tokom opäť medzi vrchmi, ktoré sú tu ako sprievodcovia a tiež postupne miznú a akosi sa tratia v obzore. Samo miesto, z ktorého sa zadívaš na tieto rozličné divadlá, je ti nanovo divadlom z každej strany: keď ideš po úvrati kopca, ten ti rozvíja nad hlavou i okolo teba svoje vrcholky, svoje bralá, odlišné, vyvýšené a meniace sa skoro na každom kroku: a to, čo si predtým pokladal za jediný horský chrbát, zmení sa ti pred očami a podelí na nové horské chrbty: to, čo si pred chvíľkou uzrel na stráni, ukáže sa ti teraz na vrchole; a pôvabný, lahodný ráz týchto zvlnení postupne zmierňuje divosť krajiny a ešte väčšmi ozdobuje nádheru iných výhľadov.

Po takejto cestičke sa podvečer 7. novembra 1628 pomaličky vracal domov z prechádzky don Abbondio, farár v jednej zo spomínaných osád; meno dediny a priezvisko kňaza nie sú uvedené v rukopise, ani tu, ani nikde inde. Farár sa spokojne modlil svoje kňazské modlitby a zavše medzi jedným a druhým žalmom zatvoril breviár; aby

nezabudol, kde prestal, nechával si v breviári ukazovák pravej ruky; potom si pravú ruku vložil do ľavej; ako si tak kráčaľ, pozeral na zem a odkopával k múru kamienky, o ktoré sa na chodníku potkýnal. Keď potom zdvihol hlavu a lenivo sa poobzeral, zadíval sa na tú časť vrchu, na ktorú sa cez štrbiny protíľahlého vrchu cedilo svetlo zapadajúceho slnka a rozlievalo sa po vyčnievajúcich masách tu i tam v širokých a nerovných purpurových škvrnách. Keď potom znova otvoril breviár a zasa sa trocha pomodlil, došiel na zákrutu cestičky, kde skoro vždy odtrhol oči od knihy a pozrel pred seba. Tak urobil i v tento deň. Za zákrutou bola cestička rovná asi šesťdesiat krokov a potom sa v podobe písmena Y rozdelila na dva chodníčky: chodník vpravo stúpal do vrchu a viedol k fare; druhý zostupoval do údolia k potoku; múrik z tejto strany nesiahal chodcovi ani po pás. No vnútorné múry chodníkov sa nespájali do uhla, lebo na ich prieseku stála kaplnka; tá bola pomalovaná dlhými a zahrotenými plazivými figúrami, ktoré podľa poňatia umelca a v očiach tamojších obyvateľov mali znázorňovať plamene; s plameňmi sa striedali aj iné figúry, ktoré ani nevieme opísať a ktoré nebudaj mali predstavovať duše z očistca: duše a plamene boli tehlovej farby na sivom pozadí, omietka kde-tu poodpadávaná. Keď pán farár zahol k cestičke a ako obyčajne zdvihol zrak ku kaplnke, uvidel niečo, čo ho prekvapilo a čo by nebol chcel vidieť. Tam, kde sa cestičky zlievali, čo je vari výstižne povedané, boli dvaja chlapi: jeden sedel obkročmo na nízkom múriku, pričom mu jedna noha visela von a druhú mal na ceste; jeho spoločník zasa stál a s rukami skríženými na prsiach sa opieral o múr. Ich oblek, správanie, ako i to, čo mohol pán farár z ich výzoru vybadať už odtiaľ, kam došiel, nepripúšťalo pochybnosti, čím sa zamestnávajú. Obaja mali na hlave zelenú sieťku, ktorá im padala na ľavé plece a bola zakončená veľkým strapcom; spod nej im trčala ohromná štica; veľké fúziská mali ostro vykrútené. Na lesklom koženom opasku im viseli dve pištoly a malý roh, čo sa im hompáľal na prsiach ako náhrdelník, bol naplnený pušným prachom. Z vrecka širokých a odutých nohavíc zízala rukoväť noža; v širokej pošve, ozdobne vybíjanej plieškami z ligotavej mosadze, skrýval sa veľký meč; na prvý pohľad sa dalo poznať, že ide o chlapákov z fajty *brávov*.

Tento druh ľudí, ktorý dnes už celkom vyhynul, v Lombardsku vtedy kvitol naplno, a to už oddávna. Kto by o nich jednako len nič

nevedel, tomu vari stačí týchto niekoľko autentických záznamov, ktoré ho poučia o ich hlavných vlastnostiach aj o úsiliach, čo sa podnikli na ich vyhubenie, ako aj o ich tuhej a nepoddajnej životaschopnosti.

Už 8. apríla roku 1583 Najjasnejší a Najurodzenejší pán Don Carlo Aragonský, Knieža castelvetranský, Vojvoda terranuovský, Markíz avolský, Gróf burgetský, Veľkoadmirál a Hlavný koniarčik sicílsky, Guvernér milánsky a Kapitán-generál Jeho Katolíckeho Veličenstva v Taliansku, *plne informovaný o neznesiteľnej biede, v ktorej žilo a žije mesto Miláno vinou brávov a tulákov*, vydáva proti nim nariadenie. *Objasňuje a definuje všetkých, ktorých toto nariadenie postihuje a ktorých treba pokladať za brávov a tulákov... tí, ktorí sú cudzincami alebo sú z tohto kraja a nemajú zamestnanie, alebo ak ho i majú a nekonajú ho... ale bez mzdy alebo s ňou opierajú sa o niektorého rytiera alebo šľachtica, dôstojníka alebo obchodníka... aby mu pomáhali získať moc alebo priazeň, v skutočnosti však, ako sa dá predpokladať, aby strojili úklady iným... Tým všetkým nariaďuje, aby do šiestich dní opustili kraj; neposlušným sa vyhráza trestom galejí a všetkým súdnym úradníkom dáva najširšiu a neobmedzenú právomoc na vykonanie tohto rozkazu. Ale 12. apríla nasledujúceho roku, keď menovaný pán zbadal, že sa v tomto Meste ešte vždy hmýria spomínaní brávovia... ktorí žijú tak, ako žili predtým, a že vôbec nezmenili spôsob života a že ani ich počet sa nezmenšil*, vydal nové nariadenie, ešte prísnejšie a významnejšie, v ktorom sa okrem iného predpisuje:

Každú osobu, rovnako z Mesta, ako aj cudziu, ktorej sa pred dvoma svedkami dokáže, že ju všeobecne pokladajú za bráva a má toto meno, hoci ju aj neusvedčia z nijakého zločinu... už pre túto jej povesť bráva, i bez hocijakých iných dôkazov, môžu ju rečení sudcovia vyšetrovať a každý z nich ju môže dať zviazať povrazom a mučiť, vykonať informatívny postup... a keď sa aj neprizná k nijakému zločinu, jednako sa má poslať na tri roky na galeje, trebárs ide len o túto verejnú mienku a meno bráva, ako hore uvádzame. To všetko sa nariaďovalo, a ešte aj iné, čo však vynechávame, lebo jeho excelencia sa rozhodla nástojiť, aby ju každý poslúchal.

Keď počujeme slová takého veľkého pána, povedané tak smelo a isto a sprevádzané takými rozkazmi, veľmi sa nám chce veriť, že len čo rozkazy odzneli, všetci brávovia razom navždy zmizli. No svedectvo iného pána, nie menej váženeho a nie menej obdareného menami, nás núti veriť, že to bolo práve naopak. Je to Najjasnejší a Najurodzenejší

Pán Juan Fernandez de Velasco, Koniarčík kastílsky, Hlavný komorník Jeho Veličenstva, Vojvoda mesta Frias, Gróf harský a castelnuovský, Pán Domu Velascov a Domu siedmich larských Princov, Guvernér milánskeho Štátu atď. Dňa 5. júna 1593, tiež presne informovaný, *na akú škodu a skazu sú... brávovia a tuláci a aký vplyv má tento druh ľudí na spoločné dobro a na znevažovanie spravodlivosti*, znova im nariaďuje do šiestich dní opustiť kraj, opakujúc dôrazne tie isté nariadenia a hrozby ako jeho predchodca. Potom dňa 23. mája roku 1598, *informovaný na nemalú nelúboň svojej duše, že... v tomto Meste a Štáte čoraz väčšmi vzrastá počet takých (brávov a tulákov) ľudí a že o nich vo dne v noci nepočuť iné, ibaže úmyselne zraňujú ľudí, dopúšťajú sa vrážd, krádeží a všelijakých iných zločinov, ktoré páchajú o to ľahšie, že sa opierajú o pomoc svojich predstavených a priaznivcov...* predpisuje znova tie isté lieky a zväčšuje dávky, ako sa to robí pri zastaraných chorobách. *Každý teda, končí potom, nech sa bedlivo chráni prestúpiť nejako toto nariadenie, lebo miesto toho, aby pocítil zhovievavosť Jeho Excelencie, zakúsi jej prísnosť a hnev... lebo sa pevne rozhodla, že to bude jej posledné a neodvolateľné napomenutie.*

Tejto mienky však nebol Najjasnejší a Najurodzenejší Pán, Pán Don Pietro Enriquez de Acevedo, Gróf z Fuentes, Kapitán a Gubernátor milánskeho Štátu; nebol tejto mienky, a mal podistým dobré dôvody. *Súc dobre informovaný o biede, v ktorej žije toto Mesto a Štát vinou veľkého počtu brávov v ňom sa hmýriacich... a rozhodnutý úplne vykoreniť toto zhubné semä*, vydáva 5. decembra 1600 nové nariadenie, tiež plné najprísnejších vyhrážok, *s pevným predsavzatím, že so všetkou prísnosťou a bez nádeje na odpustenie musia sa jeho nariadenia bezpodmienečne vykonať.*

Môžeme sa však domnievať, že sa do toho nepúšťal s takou vervou, ako to robieval pri snovaní intríg a pri nahuckávaní nepriateľov proti svojmu veľkému nepriateľovi Henrichovi IV. Hoci história svedčí, že sa mu podarilo proti kráľovi vyzbrojiť vojvodu Savojského, ktorý potom stratil nejedno mesto, že sa mu podarilo vohnať do sprisahania vojvodu Bironského, ktorý preňho stratil hlavu, predsa o zhubnom semene brávov vieme celkom určite, že bujnelo i ďalej, i 22. septembra roku 1612. V ten deň totiž Najjasnejší a Najurodzenejší Pán Don Giovanni de Mendoza, Markíz de la Hynojosa, Šľachtic atď., Guvernér atď., vážne si zaumienil, že ho vykorení. Poslal preto Pandolfovi a Marcovi Tulliovi Malatestimu, kráľovským komorným tlačiarom, už známy